

Huszár Sándor

Naplólapok I.

Egy Tiborc Bánk bán szerepben

Igen jó palócföldiek, ez én volnék. A felültrott.

Persze én nem voltam paraszt és országnagy se lettem. Ez utóbbi már azért se, mert – ha jól meggondolom – tulajdonképpen országom sincs. Idegen állampolgárként élek Szegeden.

Ezek után joggal kérdezhetik: mitől lettem akkor Bánk, ha Tiborc sem voltam?

Nos ezek itt lényegében szerepek, és a címmel csupán azt akartam jelezni, hogy egy Történelem nevezetű színdirektor önkényesen megváltoztatta a szerepkörömet.

Így lettem 1948-ban, tizenkilenc évesen, egy üzemi faliújságtáblán megjelent cikkekcsém alapján újságíró. Alig telt el néhány év, novellákat kezdtem írni, s hát mit ad a már említett Diri: az ötvenes évek elején meghívna a Fiatalkor Első Országos Kongresszusára, Bukarestbe. Akkori főszerkesztőm, Gáll Ernő kapta kézhez a meghívót és ahogy átfutotta döbbenten kiáltott fel: Huszárka, hát magát kinevezték írónak! És ez így ment. Harminc évesen már a legrégebb magyar közsínház, a kolozsvári igazgatója vagyok. Miként felejthetetlen kollégám Bajor Andor írta vala: mentem az utcán gyanútlanul, amikor egyszercsak a nyakamba szakadt egy színház.

De ha én akkor tudom, hogy két-három évtized múltán ez vádpont lesz ellenem, és egyesek a Ceausescu rendszer kegyeltjének mondanak majd, bizisten maradok apám mellett a kolozsvári Cipőgyárban. Ugyanis ott szerettek és mondta is az üzemi bizottság elnöke, hogy rövidesen cseres mestert csinál belőlem.

Nem hallgattam a jó szóra. És a lejtőn felfelé nem volt számomra megállás. Rövidesen főszerkesztő lettem. Lapalapító. Bukarestben. A Hét című hetilap alapító főszerkesztője.

Bár idekerülésem kevésbé múltott a véletlenül, mint az eddigi kinevezések. Ceausescu ugyanis a fővárosi új magyar intézmények alapítását demonstratív lépésnek szánta. És kikérte a magyar csúcserőtelmiségek véleményét is a vezetők kinevezése előtt. Akkor alakult a Kriterion néven ismert nemzeti könyvkiadó Domokos Géza igazgatásával, a tévé magyar szerkesztősége, melyet Bodor Pál vezetett. És én lettem a harmadik kiválasztott, a lapvezér. Sok megostromolt szélmalom volt már akkor mindhármunk mögött.

Tizenhárom évig vezettem a lapot, amikor is a hatalom rájött, hogy alkalmatlan vagyok a lapvezetői munkakörre és nagyon csúnyán kirúgtak.

Hogyhogy – kérdezhetné meg Ön kedves olvasóm – harmincöt évig jó volt intézményvezetőnek és most hirtelen rossz lett? És a kérdés – ne tagadjuk – jogos, bár én a magam részéről nem firtatom. Erős a gyanúm, hogy bennem is volt hiba. Ugyanis kétségbeesetten akartam – igenis akartam! – hinni bizonyos vezérelvben, mert úgy éreztem, hogy az – mint Ariadne fonala – kivezet a labirintusból. Pedig mindegyre kőkemény falakba ütköztem. Olyan helyeken is, ahol

az említett vezérelv nem tételezett áthághatatlan akadályt. Javasoltam, hogy javítsuk ki ilyen értelemben a térképet. Azt mondták: én vagyok a hibás nem az elv, aminek a valószínűsége abszolúte nem kizárt.

Ez a magyarázata tehát annak, hogy életem jelenidejét sohasem értem. Élek, töprengök, dolgozok, miközben valójában nem tudom, hogy bennem, a világban – kint és bent – mi történik.

Bocsánat, ez a meghatározás nem egészen pontos. Nem tudom, hogy mi történik tulajdonképpen. Tehát ahhoz a mozdonyvezetőhöz hasonlítok, aki folyvást hátranéz, nem előre. Azt figyelni, hogy megvannak-e a sínek, amelyeken idáig eljutott, nem pedig azt, hogy elől, a haladás irányában, a jövőben mi a helyzet.

És ez törvényszerű. Ugyanis elég hamar rájövök arra, hogy a világot vezérlő elv és a vezér elvi világa között szakadék van. Márpedig az út a világban van, de az irányt a vezér jelöli ki. Ha az elvi irányt követem sohasem jutok el oda, ahová a valóság útján menni akarok. Ezért keresem – hátrafelé figyelve – életem logikáját. Azt hogy hol járok, hogy mi a kockázat értelme, és nem kötök-e ki a következő percekben a szakadékbán.

Nos, így érkezem el a naplórészhez. A számadáshoz lényegében. Nem is számadás ez, hanem számolás, matematika. Összeadás meg kivonás. Összeadom a vélt eredményeket és kivonom belőle a kényszerhelyzetekből, saját gyengeségemből összeálló önköltséget, s ami marad az az életem értelme. Az a nyereség tehát.

Kérem tisztelt barátom, kedves olvasóm e kitépelt naplólapok alapján mondjon erről véleményt. Mondja meg: ér-e annyit ez a tőke, hogy nyugalmat vásároljak – tudja – arra a végső pillanatra?

* * *

1990. május 20., vasárnap

Mintegy 5-6 ezer levelet válogattam össze és hoztam át Magyarországra – pontosabban csempésztem át – a kiköltözéskor. Tehát a levelek nem kerülnek ide illetéktelenül, mert eleitől fogva dokumentumként gyűjtöttem minden hozzám írt sort. Ma már – sőt már jó ideje – beillesztem a napló lapjai közé.

Íme hát az a levél, amit ezúttal is nyomozás követ. És ami egy egész kérdéskört fog át.

Nagyszalonta 1956 szept.9.

“Kedves Huszár Elvtárs!

Engedje, hogy megszorítsam a kezét az Utunk legutóbbi számában megjelent cikkéért. Nagy István és a fiatal írók vitája óta itt egynéhányan úgy tartjuk számon Huszár elvtársat, mint szókimondó, bátor, karakán embert. Ezzel az utóbbi cikkével bebizonyította, hogy rászolgál erre a jelzőre.

Figyelemmel kísérem a magyarországi írók és költők harcát és mozgalmát. Az Irodalmi Újság, Béke és Szabadság, Művelt Nép, Köznevelés s még néhány lap már hónapok óta folytatja harcát az igazi, lenini pártvonalért. Hazai viszonylatban is várom, de tudom, hogy velem együtt még sokan várják az új, dogmatizmustól felszabadult vitacikkeket. Az Írókongresszus előkészítésének idején olvastam több bátor hangú nyilatkozatot, de Kovács Györgynek az Előrében és a Contemporanulban megjelent cikkei – úgy látszott – megakadályozták ezt a folyamatot.

Örvendtem, hogy az Utunk utóbbi számában két cikk is – a Sütő és a Huszár elvtársak írásai – már a dogmatizmus és a törvénytelen ségek ellen szólnak. A megírt kulákosítási eset nem egyedülálló. Itt Nagyszalontán is találunk ehhez hasonló esetet. Csak itt nem volt bátorsága senkinek, hogy a nyilvánosság elé tárja. Sőt kulturális téren is gátolnak a vaskalaposok még napjainkban is.

Mindezeket csak azért írtam, hogy megerősítsem Huszár elvtársat hitében és elhatározásában. Nem áll egyedül. Az olvasók ezrei figyelik, várják, lesik, hasonló írásait.

/.../ Még egyszer hitet és erőt kívánok a lenini vonalért vívott harcához

Elvtársi üdvözléssel:

Dánielisz Endre."

Hosszú keresgélés után megtaláltam az ügy dokumentumait, melyeket kronológikus sorrendben itt közlök.

Az elsőt Kovács Bozsó Andrásné, Siklódi Berta írta – az unokatestvérem. Kelte 1956 nyara.

"Kedves Sándor egy pár sort intézek magához. Tudatom, hogy az üzenetünkre hozzánk küldött ősi levelét, amit Ráki nénénk mondott, nem kaptuk meg, pedig nagyon megörvendtünk volna neki. Azt hiszem, hogy itt a néptanácsi irodán fogták el. Pedig azzal biztattak egész tavaszon, hogy felmentenek a kulákság alól, most még sincs sehol semmi. És mindjárt elviszik mindenünket. Az adó nagyon nagy, a beszolgáltatási teher nehéz, nem lehet tovább bírni.

Most pedig arra kérem, hogy egy pár sort írjon, hogy ezektől a bajoktól egyáltalán meg lehet szabadulni? Van erre törvény? Mert Márkodban nincs. Legyen szíves írja meg, hogy András utazzon magához és ha igen, mikor, ha ír levelet ne a mi címünkre, hanem a Ráki nénénk címére küldje.

Kívánjuk a legjobbakat

Kovács András és családja."

A többit megvilágítja a Dánielisz tanár úr által említett Utunkban megjelent riport.

Olyan volt a Politika?

Az elmúlt 1955-ös év őszén üzenetet kaptam az Erdőszentgyörgy rajoni Márkod községből. Kovács B. András kéret szépen, segítsék rajta, ha tudok, mert "megtették kuláknak".

Hogy őszinte legyek, kellemetlenül érintett a hír. Nem egyébként, de mert nekem Márkodban sok rokonom van, és én a látszatát is kerültem annak, hogy akár egy tollvonásom mögött is egyéni érdek lapuljon meg. Pár napi gondolkodás után végül eldöntöttem: az igazság szempontjából lényegtelen, hogy vannak-e rokonaim Márkodban, és levelet írtam Kovács Andrásnak. A vagyoni helyzete felől érdeklődtem s arra kértem, kérdezze meg a néptanácsi elnöktől: miért tették kuláklisra. Végül pedig - nehogy emberem azt higgye itt valami protekciós ügyről van szó - illetéknéppen zártam soraimat: "Ebben az országban senkinek sem érdeke kulákká tenni középparasztokat, persze tévedések előfordulhatnak." Ha erről van szó, amit bármelyik ismeretlen ember ügyében megtennék, őrte is megteszem.

A levél aztán elment. Géppel címeztem meg, hogy még egy falusi postás is ki tudja olvasni. Hanem a választ hiába vártam. Eltelt egy hónap, kettő, három – semmi hír. Mi lehet? (...)

Ismét írtam. De mivel választ erre a levelemre sem kaptam, meg is feledkeztem Kovács András kulákságáról.

Majdnem egy esztendő késéssel a napokban érkezett meg a válasz.

“...Tudatom, hogy a hozzám küldött levelét nem kaptam meg, pedig nagyon megörvendtünk volna neki.” Édesanyám nővérétől tudta meg, hogy írtam.

Vajon mi lett a levelemmel? Elveszett volna? Rendben van: egy elveszhet, de kettő egymás után... Itt valami nincs rendjén. Úgy látszik valaki gyanúsnak találta az én géppel címzett leveletem - amely akárhogy is, egy kulák címére érkezett. Na – gondolta – itt az összeesküvés!

Másnap vonatra ültem. Mondanom sem kell, hogy András percig sem ment ki a fejemből. Sokat vitatkoztam én vele. Talán 1952-ben jártam utoljára Márkodban, akkortájt szervezték a kollektív gazdaságot. Hallani sem akart belépésről. Ilyeneket mondott. “Most, hogy az ember egy kicsit felszabadult, s lehetősége van, pont most találják ki a kollektívet?...” És én megértettem őt. Szegény ember volt világéletében. Napszámoskodott eleget. S most, hogy megnősült, s a maga gazdája lett, nem cserélt volna a császárral. Olyan szenvedéllyel és szívesen dolgozott ez az öklömnyi ember, hogy az csodálatos. Azt mondtam magamban: a gyümölcs egészséges, az idő majd megérleli. Kovács Andrászt bekényszeríteni a kollektívba, a legnagyobb politikai baklövés lenne. Hanem gyereink kollektív gazdaság: győzzétek le békés versenyben. Mert ez az ember az erőszaknak nem enged, de annak igen, ha látja, hogy a kollektívban lehet igazán szépen és jól gazdálkodni. (...)

Este mentem át hozzá. Rossz bőrben volt. S szemében - azokban a hajdan kihívó, büszke szemekben – bánat, lemondás ült. Csedesen, minden indulat nélkül mondta el, amit elmondott. Összesen 7,32 hektár földje van. Abból 5,25 hektár szántó. Soha szolgát nem tartott, még napszámost sem. Ha úgy látta, hogy aratáskor nem jön ki a lépés, megbeszélte valamelyik komájával: jöjjön segíteni, s majd ha befejezték, ő is kisegíti. Soha senkinek nem ártott, a kollektívát nem szidta... Mégis 1953 júniusában kuláknak nyilvánították. Ekkor 1310 lej évi adója volt, listáratevésével ezt az összeget 2400 lejjel fölemelték. Nem sokkal ezután egy este beállították hozzá a hivatalos személyek s követelték egyszerre az egész adót. Persze nem volt, de tízpercnyi haladékot kért, hogy kölcsönkérjen. Nem adtak.

Így kezdődött. Azóta az évi adója 5130 lejre nőtt. Súlyos teher. Mégsem ezt fájlalja legjobban, hanem a bánásmódot. Bárhová ment, úgy bántak vele, mint ellenséggel.

Az ilyen és hasonló dolgok bántják nagyon. Sokszor adott be kérvényt a tanácshoz, hogy mentsék fel. Mindig azt a feleletet kapta, hogy a rajoni bizottság nem egyezik bele. (Később tudta meg, hogy fel sem küldték kérvényét a rajoni néptanácsához.)

A tavasszal aztán felkereste őt egy Kacsó N. József nevű párttag s azt mondta: – András, keress még egy párttagot, aki velem együtt aláírja a kérvényedet s hátha így levesznek a listáról.

Nem talált. Igaz, hogy csak egy-kettővel beszélt, de azok hallani sem akartak róla. “Ha megteszem – mondta az egyik – azt mondják, hogy kulákpárti vagyok. Én tudom, te nem vagy kulák, de ha a vezetőség megtett, én nem avatkozhatom bele.” Így hát maradt. Csak legalább azt tudta volna meg, hogy miért lett kulák. De ha kérdezte a tanácsbelieket, azt felelték: ilyen a törvény(!).

Persze az emberek sok mindent beszélnek. Ő egy magyarázatnak ad hitelt s ez a következő: amikor a kollektívet szervezték, és utána is, egyesek a következőképpen indokolták kívülmáradásukat: miért menjek be? A kollektivistának csak egy tehene lehet, de íme, egy jó magángazdának, mint amilyen Kovács András is, két tehene s két lova van. Mire a kollektíva akkori

elnöke, Bárdos Péter (akiről még szó lesz) azt felelte: “Ne búsuljatok, neki sem lesz...” Mert adminisztratív módszereket mindig könnyebb alkalmazni, mint meggyőző munkát folytatni.

Másnap reggel első utam a néptanácshoz vitt. (...) Az elnök szabadságon volt, s így be kellett érnem a titkárral. Fiatalember Pál Ödön, alig lehet valamivel túl a harmincon. Különbén pár évvel ezelőtt Udvarhelyen kertészkedett.

Egyenesen a Kovács András bajával hozakodtam elő, s mivel a hivatalos álláspont akartam megismerni, határozottan kijelentettem, az a meglátásom, hogy ebben a faluban a kuláklista összeállításakor sok törvénytelenység történt.

Legnagyobb meglepetésemre a titkár minden szavammal egyetértett. Sőt kezdte felsorolni a jellemzőbb eseteket:

Csont N. Béni, a Márkod községhez tartozó Kendő falu dolgozó parasztja egyenesen közéleti tevékenységének lett áldozata. Kendőnek nem volt cséplőgépe s ezért mindig megkés-tek a betakarítással. Néhány évvel ezelőtt a falu dolgozói elhatározták, hogy a szomszéd faluban eladó cséplőgépet közpénzen megvásárolják. Az ügylet lebonyolítására három tagú bizottságot választottak, s ebben, mint a Magyar Népi Szövetség elnöke és népszerű ember Csont N. Béni is résztvett. A gépet megnézték és saját pénzükből leelőlegezték, nehogy gazdája másnak adja el. Közben azonban az történt, hogy amikor az összeget a lakosságtól kezdték összegyűjteni, “momentán” éppen senkinek sem volt pénze. De a cséplőt meg kellett venni, ha már egyszer leelőlegezték. A három férfi abban a reményben, hogy majd a falu csak megtéríti nekik az összeget, nagynehezen pénzt szerzett és megvásárolta a masinát. Persze a pénz összeszedése ezután is késett. A néptanács azonban nem. Azonnal kuláklistára tették Csont Bényt és társait.

A titkár éppen új históriába kezd, amikor megszakítom:

– És mondja, Kovács Andrással mi a helyzet, Ő valóban kulák?

– Hát a listán rajta van – feleli.

– És mi a maga véleménye? – kérdem.

– Hogy nem az. De hát ezt mindenki tudja.

– Akkor, hogy lett kulák?

– Azt én sem tudom. Én csak egy éve vagyok itt, azóta semmiféle törvénytelenység nem történt.

Most már értem. Tehát ezért beszélt olyan könnyedén a törvénytelenégekről.

– Különbén mi már május tizedikén átiratban kértük a rajoni néptanácsot, hogy vegyék le Kovácsot a listáról.

Keresgél egy ideig a fiókjában, aztán előhúzza egy iratot (iktatószáma 572/május 10.), amelyben a következők olvashatók.

“...A községi néptanács végrehajtó bizottsága, valamint az RMP alapszervezete tekintetbe véve, hogy fentnevezett (Kovács B. András) 1947 óta sem azelőtt nem tartott szolgát, sem kizsákmányoló munkát nem végzett, a földjét saját maga művelte meg, idegen munkaerőt nem alkalmazott, s az állammal szembeni kötelezettségeinek mindenkor eleget tett, így javasoljuk a kulákság alóli felmentését.”

Aláírások. Siklódi L. Ferenc a VB elnöke, Siklódi L. János az RMP alapszervezeti titkára, Suba Ferenc (bürótag), Pál Ödön néptanácsi titkár.

Nem tudom indulatok nélkül olvasni a levelet.

– De titkár elvtárs, akkor hogy lehetséges, hogy mégis kulák lett Kovács András, ha sohasem volt kizsákmányoló?

Vállat von.

– Ki tette listára?

– Akik most le akarják vétetni.

Van egy jó népi mondás: “...és a kárnak nincs gazdája”. Hát itt is így van. Erősen elhatároztam, hogy márpedig ez alkalommal lesz, mert én megkeresem. A párttitkár, Siklódi L. János a kollektíva szerűjén van. Pál Ödönnel megyünk utána.

Tömött, inas ember Siklódi L. János. Van neki egy külön ismertetőjele is: a sok szalmakalapos között, ő az egyetlen micisapkás. Pár évvel ezelőtt Marosvásárhelyen üzemi munkás volt. Aztán hazajött, házat vett s most kollektivistá, meg párttitkár.

– Nagy marhaságot csináltunk mi a kulákkampány idején - mondja. Kiraktunk a kollektívából hét családot. De a legjobbakat, egytől egyig középparasztokat. Lehet, hogy egy, vagy kettő esetleg kulák volt. De mi nem válogattunk. Köztük volt Kacsó Péter elnök is. Olyan lelkes és hozzáértő elnökünk sohasem lesz. Most az állami gazdaságok tartományi igazgatóságának technikus. Három állami gazdaság állatállományáért felel. Az állami gazdaságnak jó, nekünk nem volt jó. A minap olvasta valamelyikünk az újságban, hogy tízezer lej prémiumot kapott a munkájáért. No meg ott vannak Dégiék, Albert meg Mihály. Őket is kiraktuk. Dégi Albertet annyira bántotta a megaláztatás, hogy eladta mindenét és szegényében elköltözött a faluból.

– Mondja Siklódi elvtárs, Kovács B. András kulák? – kérdem meg.

– Nem – válaszolja azonnal. – De ezt már megírtuk a rajonnak.

– Mégis hogy került a listára?

– Arról én nem tudhatok. Én akkor azon a gyűlésen éppen nem voltam ott.

– Tehát nem volt ott – mondom magam elé.

– Nem. És azt sem tudom, hogy miért lett kulák – feleli kérdésre se várva.

Zavartan indulok vissza a faluba. Tehát “akkor éppen” ő sem volt ott. Egyáltalán folytassam a kutatást? Vajon találok egy embert, aki vállalja a felelősséget?

Váratlanul jó ötletem támadt: bemegyek a rajonhoz. Valaki elmondta, hogy Hompot Péter, a rajoni tanács alelnöke személyesen jelen volt azon az emlékezetes kulákosító gyűlésen. Tehát egy biztos ember már akadt – persze az nem márkodi.

Négyórás szekerút Márkodtól Erdőszentgyörgy. Hajnalban indultunk, kilenckor toppantam be a néptanácsához. Hompot elvtárs terepre készül, de kérésemre még marad néhány percig. Egyenesen a lényegre térek, hogy ne veszítsünk időt.

– Önökhöz május 10-én átiratot küldött a márkodi néptanács, hogy vegyék le a kuláklistánál Kovács András. Azóta négy hónap telt el.

Hompót elvtárs mosolyog.

– Ugyan, nem lehet őket komolyan venni. ma azt írják vegyék fel a listára, holnap meg azt, hogy vegyék le.

Én mindenesetre érdekesnek találom - morfondírozok magamban –, hogy mikor azt kérték: tegye listára, akkor komolyan vette őket.

– Biztosan ittak egy jót a kulákkal s most le akarják vétetni – vélekedik.

A bizalom az alsó szervekbe úgy látom nagy. De változatlanul hallgatok. És csak jegyzek. Ez zavarba hozza.

– Különbösen biztosan volt okuk a kuláklistánra javasolni – mondja. – Nézzünk csak utána...

Levesz egy dosszár – vaskos dosszár, nem mondom. Benne községenként a kulákok névjegyzéke.

– Márkod... Kovács B. András. Igen, itt van.
Belenézek az iratokba, Kovács András a huszadik.

– Azért lett kulák, mert van öt szarvasmarhája és az év ötven napján napszámásokat foglalkoztat.

Hát ez megdöbbenő!

– Mit szólna hozzá alelnök elvtárs, ha azt mondanám, hogy az ön adatai hamisak? – kérdezem.

Meg van sértődve.

– Ne beszéljen ilyesmit, kérem! – feleli. Ezeket az adatokat komoly emberek adták...

Most már komolyak? Az előbb még nem akarta őket komolyan venni.

– Tudtommal maga Márkodban volt, amikor Kovács B. Andrást listára tették – közlöm vele.
Nem lett volna jobb, ha ellenőrzi a helyszínen az adatok helyességét?

– Ugyan kérem – feleli dühösen –, kinek van arra ideje, hogy a rajon összes kulákjait ellenőrizze?

– És három év alatt sem volt erre idő? – kérdezem.

Látja, hogy nincs kivel beszélni. Nem erőltetem, továbbra is én beszélek.

– Én most Márkodból jövök, ott a hivatalos szervek azt mondják, hogy Kovács András sohasem volt kulák. És érdekes, hogy senki sem volt ott azon a gyűlésen, amikor őt kuláknak nyilvánították.

– Ki mondta azt magának?

– Hát például Siklódi Erzsébet.

– Valóban érdekes. Pontosan ő írta a nyilatkozatot, amelynek alapján kulákká nyilvánítottuk Kovács Andrást. Meg tudom mutatni.

Úgy érzem fölösleges tovább kérdezősködnöm. Felállok. Az alelnök búcsúzás közben mentegetőzik:

– Higyje el elvtárs, nem olyan könnyű a dolgom. Az utóbbi időben már nem mertünk a kulák-kérdéssel foglalkozni, nehogy jobb, vagy baloldali túlzásokba essünk...

Ezt még feljegyzem. Mert önkritikának ez nagyon jellemző. (...)

***

Ceruzával írt levél a következő dokumentum, a postabélyegzőn ez a dátum áll: 1956 október 15. Írója szintén Kovács András felesége, Berta. De míg az előbbi levélben magáz most már tegez.

“Rokoni szeretettel értesítelek az eddigi eredményről, ami csak annyi, mint az azelőtti. Mindig csak azt halljuk, hogy még csak azért sem vesznek le a listáról, menjünk Huszárhoz, hogy ő mentsen fel. Most egy pár napja Ráki nénénk találkozott a párttitkárral és megkérdezte, hogy Kovács Andrást nem mentik már fel a kulákság alól? Erre azt felelte: most volt behívatva Szentgyörgyre, a Rajonhoz, ahol megkérdezték tőle, hogy miért tették Andrást kulák listára. Azt mondta: nem tudja, mert András ezt nem érdemelte. Mire azt válaszolták: akkor sem kell felmenteni, még azért se.

Ez már hihető dolog, mert ezt már a Rajonnál mondták, tehát mi hiába várjuk a felmentést. Pedig most nagyon kínoznak az adóért. Ki kell fizetni az utolsó lejig. Pedig már közel háromezer lejt kifizettünk. De azt mondta a perceptor, hogy ha nem fizetünk akkor végrehajt.

Most pedig kívánjuk a legjobbakat: Berta és családja.

András elvesztette minden reményét. Nem is akarta, hogy írjak, mert még téged is lefoglalnunk.

Mikor befejeztem ezt a pár sort egy óra múlva jött hozzánk egy néptanácsi képviselő. Kérdősködtem, hogy nem hallott valamit az ügyünkről? Azt mondta, hogy a múlt hét folyamán volt gyűlés és ő felhozta, de azt felelték, hogy ez most már nem reánk tartozik. A végén pedig azt a tanácsot adta: írjunk új kérvényt a tanácshoz is, meg a Rajonhoz is, mert különben foglalnak. Tehát ha nem tudsz idejönni, akkor írj egy pár sort mielőbb, hogy foglalozzunk-e a kérvénnyel, vagy ne."

Nem válaszoltam akkor Bertának, mert a levele nem talált otthon, de nem sokkal később újabb levelet kapok tőle.

"Rokoni szeretettel értesítelek az eredményről, ami idáig annyi, hogy itt járt nálunk Hompót a rajoni néptanácsi elnök és felülvizsgált mindent. És érdeklődött, hogy ki maguknak az a Huszár János? Úgy látszik, hogy nagyon zavarba hozta az újságcikk, hogy a nevedet sem tudta kiolvasni.

De az ittvalóknak még rosszabbul esett a cikk, mert bosszúállóbbak, mint eddig. Hogy elolvasta a cikket a tanácsitkár, ahogy valami hibát talál valamelyik kuláknál azt mondja: menjenek Huszárhoz, majd ő megvédi magukat! Két nappal ezelőtt Kacsó Elek sógort is behívták a tanácshoz és közölték vele: András várhassa, hogy levegyék a listáról! Hát még a többi érintett! Siklódi N. Erzsi azt mondja, hogy az állásodba fog kerülni az egész ügy. Az egész rajon belefeküdt abba, hogy kitegyenek, mert hogy merted ki írni azt, ami nem igaz. A párttitkár pedig Bukarestben fogja elrendezni a sorsodat.

Még sok mindent tudnék írni, de hagyjuk annyiba. Elég, hogy mi benne vagyunk a bajban, lám most már te is belekerültél a bosszúállásba.

Maradunk rokon szeretettel Berta és családja.

Ha ezt a levelet megkapod, azonnal értesíts a helyzetről."

1956 október 22.

Az este érkezünk haza Magyarországról. Három hét valósággal elrepült. Igaz, hogy számomra ott minden ismeretlen. Nem csak Pest, de a rokonok is. Irmának például most ismertem meg a nővérét, aki 1942-ben feleségül ment Kovács József továbbszolgáló őrmesterhez és 1944-ben elhagyta az országot. Most Jóska Balatonföldváron, a fürdőigazgatóságon dolgozik. Hozzájuk is lementünk. Nagyon szép emlékekkel jöttünk el. A legszebb azonban a négy gyerek. Erzsi sógornóm ugyanis 14 év után ikreket szült.

Pesten is rokonoknál szálltunk. Édesapám egyetlen testvére, Ilona néném lakik ott, aki a Ferencvárosba ment férjhez egy Kiss István nevű nagyon kedélyes cipészhez. Ő mondta a legtalálóbbat a Petőfi körrel: gyűlésezik a parlament! Az emberek valóban úgy figyelnek a kör munkájára, mintha ott dőlne el az ország sorsa.

Ilona néném különben szintén 1944 után jött Pestre – szolgálni. Aztán villamos kalauz lett, majd tisztviselő az OTI-ban.

Hirtelenjében nem tudok sok mindenről beszámolni. A legnagyobb élmény Pest volt. Járunk az utcán és bámultuk a történelmet. Még a Pilvaxot is megkerestük. Egyszer mentem el az Írószövetségbe, mert meg akartam keresni Veres Pétert, aki pár héttel ezelőtt vezércikket írt az

Irodalmi Újságban a fiatal erdélyi irodalomról. Engem is megemlít. Asztalos biztatott, hogy keressem meg. Én - mondom - el is mentem, de azt mondták a szövetségben, hogy épp valamiféle tüntetésen van. Még örvendtem is, hogy így alakult a helyzet. Bátortalan vagyok én az efféléhez. Félek, hogy legőgölnek. Pedig kéziratot is hoztam s azt sem adtam oda senkinek.

1956 október 29-30

Szabadságra szomjas a nép. Budapesten csorog már a forrás, az igaz emberek vére. Romániában megtöltötték az üzleteket disznóhússal.

1990 október 2, kedd

Az immár ki tudja hányadszor újra gondolt, értékelt és átértékelt események alapján az az érzésem, hogy én társadalmilag és emberileg igen alkalmas voltam arra, hogy történelmi tévedés legyek.

Sőt: engem tudatosan tettek történelmi tévedéssé, mert a történelemnek tévedésekre is szüksége van. Hogyan is korrigálhatná önmagát, ha nem tévedne. Márpedig hol van szebb cselekedet egy történelmi önkorrekciónál...

Fazekas János például - akit én a romániai magyarság egyik legfontosabb "kommunistájának" tartok - elmondta, hogy azon az 1956 novemberében - a negyedikén bekövetkezett magyarországi szovjet invázió utáni napon -, a kolozsvári megyei pártbizottság gyűléstermében tartott beszédében, ő épp egy ilyen tudatos cselekedetet hajtott végre. Akkor ő ugyanis olyasmit tudott már, amit más még nem. Mármint, hogy a szekuritáté magyar fiatalok letartóztatásával akarja az (ellen)forradalmi gondolkodást megfékezni. És akkor ő úgy gondolta, hogy a fegyverek kritikája helyett a kritika fegyverét alkalmazza - például - ellenem. És a nevezett gyűlésen, ahol - mint Kolozsvárra kiküldött kormánybiztos - épp a kolozsvári értelmiségieket bírálta, név szerint engem is, aki frissiben visszatérve Magyarországról fennhangon hirdetem, hogy ott aztán nincs ellenforradalom, nos akkor ő engem ott név szerint súlyosan megbírált, mégpedig a maga népi módján imígyen:

- Hát idefigyelj Huszár elvtárs! - mondta a kolozsvári román és magyar íróársadalom előtt - én Kemény János bárónak - akit épp frissiben rehabilitáltattam! - ebben a forradalmi helyzetben puskát adnék! De neked csak fapuskát, mert nem tudom, hogy milyen irányba lósz!

Persze ez így nagyon súlyosan hangzott, de ezek után ő elmondhatta magasabb pártfórumon, hogy e bírálattal visszaretentett a súlyosabb cselekedetektől és így nem kellett letartóztatnia. Később tudtam meg, hogy ezt Asztalos Istvánnak, nagy pártfogómnak és irodalmi mesteremnek a befolyására (is) tette.

Pedig nem voltam én külön másnál, s ezt ő is jól tudta. Legfennebb - Asztalos hatására - túlbecsült.

Nos: így lettem én naív, politikailag fejletlen és félrevezetett. Persze nem egyedül. Fel lehet sorolni az akkori fiatal íróknak, értelmiségieknek a javát, akik ugyancsak nem jutottak a börtönbe.

1956. XI. 14.

A következő levelet Kacsó Elek, édesanyám testvérének, Ráki nénémnek az ura írta. Szép, kiírt írású levél, helyesírási hibák nélkül. Dátum is van rajta.

“Rokoni szeretettel üdvözöllek, Kedves Sanyikám!

A Budapestről küldött képeslapodat megkaptuk, képzelem, hogy abban a szép városban mennyi szépet láttál. Az újságcikked nagyon jól elárulja a tehetségedet. Itt a hivatalos körökben a port egy kicsit felverte, még fenyegetőznek, de ugyanakkor a nép nagy érdeklődéssel olvasta, úgy, hogy a papír, alig bírta ki a sok kézben való járást. Többen szerettek volna veled beszélni. Dehát mindenkit úgysem tudnál az újságba bepakolni. Andrásról ezzel az egy mozdítással aligha lehet a kulákságot leemelni, mert a jelzett hivatalos személyeknek az újságban való dicsőíttetés nem nagyon imponált. Te csodálkozol, hogy én milyen óvatos vagyok, de én azt mondom: egy jól nevelt kutya nem ugatja meg a főkönyvelőt, ha nem akar a sintér kezére jutni.

Most pedig maradunk szeretettel: Elek sógor és Ráki nénéd.”

És elindulnak felém a kétségbeesett levelek. Ezzel is csak azt akarom jelezni, hogy milyen tudatos rablás folyik a falvakon.

“Kérés

A Tartományi Mezőgazdasági ügyosztály Vezetőségéhez.

Alulírott Siklódi K. Sándor márkodi lakos, mint szegény földműves, mint hatvanéves rokkant ember panaszt emelek birtok kicserélés tárgyában és kérem ügyem kivizsgálását.

Panaszom a következő. Törétje dűlőben egy 14 áris gyümölcsösömet elvette a kollektív gazdaság. A gyümölcsösben volt 17 almafa, 50 szilvafa, 11 körtefa és 6 cseresznyefa, valamennyi jó termő állapotban. Helyette kaptam egy 7 áris területet, amelyen 14 különböző, korhadtt, nem termő gyümölcsfa van.

Kérem a Mérnök elvtársakat, akik szakképzett irányítók, szíveskedjenek ügyemet kivizsgálni. A szőlőnkkel ugyanez a helyzet.

Vénségemre, rokkantként ez a gyümölcsös volt minden reménységem.

Kelt Márkod községben 1953 június 17.-én.

Siklódi K.Sándor és Siklódi Dina

Azóta hiába várja, hogy a mérnök urak kimenjenek. Kétségbeesésében fordul hozzám.

1957 február 14.

A Kovács Bozsó András kulák ügyének következő levelét is Kacsó Elek sógor bácsi írta a Maros Autonóm Tartományból, Márkodból.

“Kedves Sanyika és Irma!

Nagyon örvendüünk, hogy voltatok olyan rokonszeretőek, hogy kedves leveletekkel megtiszteltetek. De a fénykép, mit magatokról küldtetek még kedvesebb s azt sokan megbámulták. Ráki nénéd nagyon büszke rád, hogy az ő családfájából ilyen hajtás fakadt, aki nagyobb tettekre termett. (...) Sanyikám gondolj gyermekkori éveidre, hogy-édesanyád milyen nehézségekkel küzdött, hogy belőled ne fél, hanem egész ember legyen (...) Mi jól vagyunk. Olyan öregesen. *Az úriember, Kovács András most már könnyebben lélegzik, most már jó gazda, mert nem kulák. Most már le vették a listáról.*

Sanyikám, mikor odaát jártál Pesten sok szépet láttál, de annak most már ott a fordítottja lehet. Mikor az ottani híreket hallom, mindig az aradi tizenháromra gondolok.
Maradunk rokoni szeretettel.

Kacsó Elek"

1958 június 13, szombat

Tegnap felhívtak a kolozsvári megyei pártbizottsághoz. Tompa István, propaganda titkár akart velem beszélni.

Tompáról előzetesen csak annyit, hogy illegalista harcos, intelligens, jóérzésű ember, aki tehetségesen írogat. Nem egyszer éreztem a vele való beszélgetésem során, hogy valósággal félt, amikor én hajthatatlankodom. Nos ezúttal is ezt éreztem. Ugyanis a Magyar Autonóm Tartomány pártvezetősége küldött valamiféle átiratot, amelyben súlyosan megvádolnak. Azt állítják, hogy *folyó év április 18-án Zete Zsigmond unokaöccsémrel, aki különben a helyi cipőgyárban lakatos, Márkodban voltunk, ahol én számos ember füle hallatára kijelentettem, hogy nem kell belépni a kollektív gazdaságba. Ezt én nagyon jól tudom - mondtam állítólag -, hiszen hetenként járok Bukarestbe, Minisztériumban is, ahol ezt velem közölték. A feljelentést tiz, vagy tizenöt márkodi kollektivista, és nem kollektivista dolgozó írta alá.*

Azonnal tudtam, hogy miről van szó. Nyilván az a tábor jelentett fel, akiket a kulák ügyben lelepleztem. Hiszen úton útfélen fenyegetőztek, hogy tönkretesznek.

Külön szerencsém volt, hogy a leleplező riportot, amit a cenzura az Utunkból kiemelt, végül Tompa hagyta jóvá. Mindent elmondtam neki őszintén. Ő is mondta, hogy pillanatig sem hitt a feljelentésben. De mit lehetne tenni? Mikor voltam Márkodban? – kérdezte. – Két évvel ezelőtt – feleltem. Tehát a feljelentés időpontjában Kolozsváron voltam? Igen. Kértem hívja fel a szerkesztőséget, ahol van jelenléti napló és a titkárnő azonnal megmondja, hogy a jelzett napon én aláírtam azt, vagy sem. Perceken belül kiderült hát az igazság. És Tompa mondta, hogy legyen nyugodt, mert megfelelő választ küld az Autonóm Tartománynak. Még volt egy furcsa kérdése: milyen viszonyban vagyok Hajdú Győzővel? Nem jobba, mint az egész irodalmunk - feleltem. – De miért kérdi, Mert a feljelentést ő véleményezte, aki író és a tartományi bizottság tagja.

1984 február 13, hétfő

A Hét főszerkesztői posztjáról való leváltásom előtt, tehát 1983 októberében már ki volt szedve a *Hadakozni jó* című, mintegy 500 oldalas publicisztikai kötetem. Válogatott publicisztikák. Harmincöt év terméséből válogattam a Politikai Kiadó számára, amelynek akkor az irántunk jóindulatot tanúsító Valter Roman volt az igazgatója. Elsősorban az emberi, politikai tudatosodásomat próbáltam felvázolni benne. Nos a könyv a leváltásom óta áll. Ma felhívtott Bitay Ödön, a könyv szerkesztője és közölte, hogy néhány írást ki akar venni a cenzúra. Az egyik az "Ilyen volt a politika?" című riport, amit a legvadabb időkben, 1956 nyarán sikerült közölnöm.

Ma talán súlyosabb a helyzet, mint akkor volt?

1990. május 21, hétfő

És még itt sincs vége ötvenhatnak!

Általában az az érzésem, hogy életemben semmi sem új, minden valaminek a folytatása.

Nincs új és főleg nincs lezáródott esemény. A minap – megyek végig a szegedi Lenin körúton s felfedezem a leszállított árú könyvek boltját, ahol – nagy örömmre – megvásárolom Balogh Edgár 1986-ban megjelent “Férfimunka” című önéletrását, amelyet a szerző Budapestről küldött el az akkor még bukaresti címemre, de amely oda sohasem érkezett meg és amelyet azóta keresek, mert odaát kölcsön kapva elolvastam, és nagyon fontos dokumentumnak találtam. Nos most újraolvasva döbbenem rá, hogy 1956-os meghurcolásunk sem volt elszigetelt eset. Egyenesen összeurópai implikációi voltak. Íme:

Végre megkaptuk az értesítést, hogy perünk várva várt újratárgyalására Bukarestben 1956 június 3.-án kerül sor – írja könyvének 409. oldalán Balogh Edgár. – Tele reménnyel utaztunk fel a fővárosba, ezúttal azokkal a tanúkkal együtt, akiket eredetileg is meg akartunk idézni védelmünkre, de akkor – az egy, ellenünk fordult Luncan minisztert kivéve – nem kaptak meghívást. Ahonnan a Tito-ügy és a Rajk-per elindult, Moszkvában és Budapesten már más szelek fújtak, nem volt többé kétséges, hogy a másnnan kezdeményezett hazai koncepciós perek divatján túljutottunk. Mégis: közvetlenül a tárgyalás előtt váratlanul egy jól kiszámított újabb kihívás ártott bele a dolgunkba.

Az Előre hasábjain (ez volt a Romániai Magyar Szó utóda) Kovács György ádáz, már címében is gyilkos indulatú kirohanást intézett több írótlarsa mellett ellenem is, egyszerűen és hátba célozva nacionalistának bélyegezve egy Utunk-beli cikkem miatt. Kovács György írása *Gyom, amit irtani kell* cím alatt különféle vádakkal irodalmi kivégzőosztag elé rendelte Földes Lászlót, Gálfalvi Zsoltot és Huszár Sándort a készülő országos írószövetségi kongresszus alkalmából, s ebbe a szériába illesztette be kifogásait az én *Irodalmi hídverés* cím alatt megjelent írásom ellen. Cikkeimben én a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. Kongresszusa szellemében megújuló csehszlovákiai szellemi élet eseményét, a prágai írókongresszust ismerttettem pozsonyi források alapján, s kitértem arra a kettős szerepre, amelyet a Szlovákiai Írószövetség magyar tagozata tölt be egyrészt az ott élő magyarság szellemi önkifejtése, másrészt a cseh és szlovák szellemi értékek magyarra fordítása s az egész magyar nyelvterületen való elterjesztése tekintetében. Ezen a “hazai és nemzeti” kettős elhivatottságon horkant fel Kovács György, ezt tartotta olyan nacionalizmusnak, amely szerinte a marxista-leninista tanítással ellenkezik. (...)

1982 február 24, szerda

Az 1956-os év – úgy látom – egyéni fejlődésem szempontjából nagyon fontos időszakasz. Megjelenik *Valaki közbeszól* című, első novellás kötetem. Általában az az érzésem, hogy ez a történelmileg egyik leginkább felforgató év az én életemben az egyensúly időszak. Minden tekintetben az. Az egy évvel előbbi, és azóta is stabilizálódott nőszüléssel vége a legényélet ilyen-olyan zavarainak. Az irodalomban sikereim vannak. Felfogásom közeledik a valóságos paraméterekhez. Akkor valami jó irányba indult el...

De aztán valahol, valamikor utat tévesztettünk.

És biztos, hogy ez pont így igaz. De mégis most, amikor itt Bukarestben és szerte az országban, élet-halál harcokat vívunk a nemzeti fennmaradásunkért, úgy érzem, hogy az a régi hit és hűség ad erőt a küzdelemhez.

(Folytatása következő lapszámunkban.)